

The same conclusion regarding the procedural activity of the prosecutor in civil legal proceedings can also be made when representing the interests of the state in court. Therefore, in order to clearly distinguish not only the status but also the nature (content and purpose) of the procedural activity of the prosecutor in a civil case from the activities of the attorney (as a representative), it would be advisable to use another terminology, replacing the definition of the function of representation of the interests of a citizen or state in the court on the function of protecting rights and interests of a person, general interests of society and the state, as it follows directly from the provisions of Art. 1 of the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" and more comprehensively characterizes the procedural activity of the prosecutor within the framework of civil proceedings as an independent public activity of the prosecutor deprived of the functions of the classical judicial representation.

Keywords: civil process, civil legal proceedings, new CPC, prosecutor, attorney, representative, representation, defense, rights, interests, citizen, state, civil case.

УДК 346.9

П. С. БОРЦЕВИЧ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАТУСУ СВІДКА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Досліджено аспекти правового статусу свідка в господарському процесі. Проведено аналіз оновленої редакції Господарського процесуального кодексу України щодо умов участі свідка в господарському процесі та висвітлені аспекти використання показань свідка в якості доказів. Відзначається важливість участі свідка в господарському процесі та використання його показань в якості доказів. Звернено увагу на обмеженість показань свідка в можливості їх застосування в господарському судочинстві, враховуючи спе-

© *БОРЦЕВИЧ* Павло Святославович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ

цифіку здійснення господарської діяльності із застосуванням виключно документального способу її оформлення та підтвердження.

Ключові слова: свідок, показання свідка, господарський процес, господарська діяльність.

Борцевич П.С. Правовые основы статуса свидетеля в хозяйственном процессе

Исследованы аспекты правового статуса свидетеля в хозяйственном процессе. Проведен анализ обновленной редакции Хозяйственного процессуального кодекса Украины касаясь условий участия свидетеля в хозяйственном процессе и освещены аспекты использования свидетельских показаний в качестве доказательств. Отмечается важность участия свидетеля в хозяйственном процессе и использование его показаний в качестве доказательств. Обращено внимание на ограниченность свидетельских показаний в возможности их использования в хозяйственном судопроизводстве, учитывая специфику осуществления хозяйственной деятельности с использованием исключительно документального способа ее оформления и подтверждения.

Ключевые слова: свидетель, свидетельские показания, хозяйственный процесс, хозяйственная деятельность.

Bortsevych Pavlo. Legal basis for the status of a witness in economic litigation

The article researched the aspects of the legal status of a witness in the economic litigation. The analysis of the revised version of the Commercial Procedural Code of Ukraine concerning the conditions for the participation of a witness in the economic litigation and the aspects of using witness testimony as evidence are analyzed. The conclusions indicate the importance of the participation of a witness in the economic litigation and use of his testimony as evidence. At the same time, attention was drawn to the limited testimony of the witness in the possibility of their application in economic litigation, taking into account the specifics of economic activity, using only the documentary method of its registration and confirmation.

Keywords: witness, testimony, economic litigation, economic activity.

Проведення судової реформи в Україні обумовило прийняття в 2017 році Верховною Радою України Закону України «Про внесення

змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким Господарський процесуальний кодекс України викладений в новій редакції. Вказана редакція Господарського процесуального кодексу України містить багато новел, серед яких важливе місце займають положення, якими визначено правовий статус свідка та його показань як доказів у справі.

Необхідно зазначити, що проблематика статусу свідка в господарському процесі залишається недостатньою висвітленою. В основному, предметом дослідження вчених були аспекти участі свідка в кримінальному та цивільному процесах. Лише окремі дослідження вчених, зокрема Т. Абової, О. Бабанко, І. Гуменної¹, П. Карпечкіна², Г. Лисенко³, К. Краснової, П. Лютикова⁴, Р. Марченка⁵, В. Молчанова, Д. Притики, Т. Степанової⁶, В. Сухоноса, М. Треушнікова присвячені безпосередньо проблемі доказів свідка в господарському процесі. Це пояснюється тим, що з моменту прийняття Господарського процесуального кодексу України в 1991 році і до нашого часу свідок не входив до кола учасників господарського процесу, а його показання не вважались доказами. З огляду на це, актуальним є дослідження правових засад участі свідка в господарському процесі на підставі положень оновленої редакції Господарського процесуального кодексу України.

Визначення поняття «свідок» передбачено статтею 66 Господарського процесуального кодексу України в новій редакції. Відповідно до положень зазначеної статті свідком може бути будь-яка дієздатна фізична особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи.

Свідок відповідно до положень Господарського процесуального кодексу України наділений процесуальними правами та процесуальними обов'язками. До процесуальних прав свідка належать: право давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє, користуватися письмовими записами, відмовитися від давання показань

у випадках, встановлених законом, а також право на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду⁷.

Відповідно до статті 63 Конституції України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом⁸.

Зазначене конституційне положення знайшло своє відображення в статті 68 Господарського процесуального кодексу України, відповідно до якої свідок має право відмовитися від давання показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), які можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів. Свідок, який з'явився на вимогу суду та відмовляється давати показання, зобов'язаний повідомити причини відмови.

До процесуальних обов'язків свідка належить його зобов'язання з'явитися до суду за його викликом у визначений час і дати правдиві показання про відомі йому обставини.

Положеннями Господарського процесуального кодексу України передбачена можливість участі свідка у режимі відеоконференції у разі відсутності заперечень учасників справи, та незалежно від заперечень учасників справи, якщо свідок не може з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин.

Важливе значення для з'ясування процесуального становища свідка в господарському процесі має аналіз положень Господарського процесуального кодексу України, якими визначено поняття показань свідка, їх порядок та умови отримання, а також їх місце серед інших доказів в господарському процесі.

Варто зазначити, що у зв'язку з визначенням в оновленій редакції Господарського процесуального кодексу України свідка як одного з учасників судового процесу одночасно були внесені зміни до положень вказаного кодексу, якими врегульовані питання доказів та

доказування в господарському процесі. Так, на даний час відповідно до статті 73 Господарського процесуального кодексу України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Відповідно до статті 87 Господарського процесуального кодексу України, показання свідка - це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи.

На відміну від кримінального процесу, в якому допустиме показання з чужих слів, тобто висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи⁹, такі показання в господарському судочинстві не можуть визнаватися, як доказ, також не можуть бути визнані доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини.

Суд повинен встановити належність та допустимість доказів. Статтею 76 Господарського процесуального кодексу України визначено, що належними є докази, на підставі яких можна встановити обставини, які входять в предмет доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.

Досліджуючи правові засади регламентації показів свідка в господарському процесі, необхідно вказати на те, що крім належності доказів важливе значення для того щоб ті чи інші дані вважались доказом є їх відповідність на предмет допустимості. Відповідно до статті 77 Господарського процесуального кодексу України обставини, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Докази, одержані з порушенням закону, судом не приймаються. Варто вказати на те, що ознака допустимості є визначальною для того, щоб докази свідків вважа-

лись доказами в господарському процесі. Це обумовлено специфікою здійснення суб'єктами господарювання своєї діяльності, яка відповідно до чинного законодавства України, в основному, повинна підтверджуватись відповідними документами, зокрема первинними бухгалтерськими документами. У зв'язу з чим, довгий час показання свідків не могли вважатись доказами в господарському судочинстві. В певній мірі зазначене твердження знайшло своє відображення і в оновленій редакції Господарського процесуального кодексу України в статті 87, відповідно до якої не можуть на підставі показань свідків встановлюватись обставини (факти), які відповідно до законодавства або звичаїв ділового обороту відображаються (обліковуються) у відповідних документах.

Статтею 42 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що за введення суду в оману, щодо фактичних обставин справи, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом. В ухвалі про виклик свідка суд попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання. Перед допитом свідка головуєчий встановлює його особу, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання і відмову від давання показань. Це має на меті забезпечити надання достовірних показань від свідка та запобігти введення суду в оману під загрозою кримінальної відповідальності передбаченої за завідомо неправдиве показання свідка або за відмову свідка від давання показань.

В оновленій редакції Господарського процесуального кодексу України встановлений порядок виклику свідка для надання ним показань, описаний порядок допиту свідків та передбачені наслідки неявки свідка в судове засідання. Також, передбачена можливість допиту сторін, третіх осіб, їх представників як свідків якщо обставини, викладені ним у заяві свідка, суперечать іншим доказам або викликають у суду сумнів щодо їх достовірності.

Аналізуючи правові засади використання показань свідків в якості доказів, необхідно вказати на передбачену Господарським процесуальним кодексом України можливість проведення письмо-

вого опитування учасників справи як свідків. Варто зазначити, що в попередній редакції Господарського процесуального кодексу України в якості доказів могли бути використані пояснення сторін та їх представників. Натомість, в оновленій редакції Господарського процесуального кодексу України сторони та представники сторін можуть бути допитані як свідки. Зважаючи на кримінальну відповідальність свідка за дачу завідомо неправдивих показань, законодавець таким чином зобов'язав учасників господарського процесу зважено та відповідально ставитись до розгляду справи в суді. Так, відповідно до статті 90 Господарського процесуального кодексу України учасник справи має право поставити в першій заяві по суті справи або у додатку до неї не більше десяти запитань іншому учаснику справи про обставини, що мають значення для справи. Учасник справи, якому поставлено питання іншим учасником справи, зобов'язаний надати вичерпну відповідь окремо на кожне питання по суті. На запитання до учасника справи, який є юридичною особою, відповіді надає її керівник або інша посадова особа за його дорученням. Відповіді на запитання подаються до суду учасником справи - фізичною особою, керівником або іншою посадовою особою юридичної особи у формі заяви свідка не пізніше як за п'ять днів до підготовчого засідання, а у справі, що розглядається в порядку спрощеного провадження, за п'ять днів до першого судового засідання. Копія такої заяви свідка у той самий строк надсилається учаснику справи, який поставив письмові запитання. Якщо поставлене запитання пов'язане з наданням доказів, що підтверджують відповідні обставини, учасник справи разом із заявою свідка надає такі докази. Учасник справи має право відмовитися від надання відповіді на поставлені запитання: з підстав, визначених статтями 67, 68 Господарського процесуального кодексу України; якщо поставлене запитання не стосується обставин, що мають значення для справи; якщо учасником справи поставлено більше десяти запитань. За наявності підстав для відмови від відповіді учасник справи повинен повідомити про відмову іншого учасника та суд у строк для надання відповіді на запитання. Суд за клопотанням іншого учас-

ника справи може визнати підстави для відмови відсутніми та зобов'язати учасника справи надати відповідь.

В оновленій редакції Господарського процесуального кодексу України встановлений порядок допиту свідків. Перед допитом свідка головуєчий встановлює його особу, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання і відмову від давання показань. При допиті свідка першою ставить питання особа, за заявою якої викликано свідка, а потім інші учасники справи в черговості, встановленій Господарським процесуальним кодексом України. Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть ставити свідкові питання в будь-який час його допиту. Кожний допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення розгляду справи. Суд може дозволити допитаним свідкам залишити залу засідання суду до закінчення розгляду справи за згодою сторін. Свідок може бути допитаний повторно або одночасно з іншим свідком для з'ясування причин розходжень його показань з показаннями інших свідків. Свідок, який не може прибути у судові засідання внаслідок хвороби, старості, інвалідності або з інших поважних причин, допитується судом у місці його проживання (перебування).

Допит свідка здійснюється тільки за ухвалою суду у випадках, встановлених Господарським процесуальним кодексом України. Кожний свідок допитується окремо. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати в залі судового засідання під час розгляду справи.

Відповідно до статті 203 Господарського процесуального кодексу України у разі неявки в судові засідання свідка суд заслуховує думку учасників справи про можливість розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи. Одночасно суд вирішує питання про відповідальність особи, яка не з'явилася.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок про те, що запровадження змінами до Господарського процесуального кодексу

України інституту свідків суттєво може вплинути на розгляд господарських спорів в судах. Це вимагатиме від учасників судової справи більш ретельної підготовки у відстоюванні власної позиції, зважаючи на можливість використання показань свідків як доказів у справі та можливості допиту учасників справи в якості свідків.

Аналіз положень оновленої редакції Господарського процесуального кодексу України в частині правового статусу свідка дає можливість стверджувати про наявність у нього достатнього обсягу прав, що дозволяє йому бути самостійною процесуальною особою.

Показання свідків, будучи окремими доказами, можуть сприяти встановленню істини у справі. Разом з тим, очевидним є їх обмеженість в можливості застосування в господарському судочинстві, враховуючи специфіку здійснення господарської діяльності із застосуванням виключно документального способу її оформлення та підтвердження.

1. *Гуменна І.* Впровадження інституту свідка у господарський процес України // SLA law firm. 2014. URL: <http://semperlegal.com/ua/novosti/publikatsii/121-vprovadzhennya-institutu-svidkivu-gospodarskij-protses-ukrajini.html>.
2. *Карпечкін П.* Докази та доказування в господарському процесі // Вісник прокуратури. 2012. № 1(127). С. 104–118.
3. *Лисенко Г.* Докази та засоби доказування у цивільному судочинстві: аспекти, актуальні питання, суперечки. URL: http://advokatlysenko.io.ua/s387721/dokazi_ta_zasobi_dokazuvannya_v_civilnomu_sudochinstvi_aspekti_aktualni_pitannya_superechki.
4. *Марченко Р.* До питання про правову природу доказів на практиці показань свідка // Підприємництво, господарство, право. 2011. № 7. С. 22–25.
5. *Лютиков П. С., Краснова К. В.* Показання свідка в господарському процесі: вкотре про необхідність оновлення засобів доказування // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія Право. Випб 34. Т. 1. С. 148–152.
6. *Степанова Т.* Свідок як засіб доказування у господарському процесі України // Вісник господарського судочинства. 2003. № 1. С. 168–172.
7. *Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/page>.
8. *Конституція України від*

28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 9. Лисенко Г. Цит. праця.

Bortsevych Pavlo. Legal basis for the status of a witness in economic litigation

The article draws attention to the fact that the conduct of judicial reform in Ukraine was conditioned by the adoption in 2017 by the Verkhovna Rada of Ukraine of the Law of Ukraine "On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Justice of Ukraine and other legislative acts". The procedural code of Ukraine is set out in the new edition. The aforementioned version of the Commercial Procedural Code of Ukraine contains many articles, among which an important place is taken by the provisions that determine the legal status of the witness and his testimony as evidence in the case.

It should be noted that the issue of the status of a witness in the economic litigation remains insufficiently highlighted. In the main, the subject of research of scientists was the aspects of witness participation in criminal and civil litigations. Only individual studies of domestic scientists, devoted directly to the problem of evidence of the witness in the economic litigation.

The definition of the concept of "witness" is provided in Article 66 of the Commercial Procedural Code of Ukraine in the new wording. In accordance with the provisions of the said article, a witness can be any capable natural person who knows any circumstances relevant to the case.

A witness in accordance with the provisions of the Commercial Procedural Code of Ukraine has procedural rights and procedural obligations. The procedural rights of the witness include: the right to give testimony in the native language or the language in which he owns, to use written records, to refuse to testify in cases established by law, as well as the right to compensation for expenses incurred in summoning a court.

The conclusions indicate that the witness has a sufficient amount of rights that allows him to be an independent procedural person.

The testimony of witnesses, as separate evidence, can help to establish the truth in the case. At the same time, it is obvious that they are limited in the possibility of

applying in economic litigation, taking into account the specifics of economic activity, using only the documentary method of its registration and confirmation.

Keywords: witness, testimony, economic litigation, economic activity.

УДК 347.15/18

О. М. СОКОЛОВ

СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють відносини за участю переміщених осіб. Сконцентровано увагу на тому, які саме особи підпадають під цю категорію та який обсяг цивільної правосуб'єктності вони мають. Запропоновано розглядати механізм виникнення цивільно-правового статусу внутрішньо переміщеної особи за допомогою фактичного складу.

Ключові слова: переміщені особи, біженець, переселенець, правоздатність.

Соколов А.М. Статус внутренне перемещенных лиц: гражданско-правовой аспект

Проанализированы нормативно-правовые акты, регулирующие отношения с участием перемещенных лиц. Сконцентрировано внимание на том, какие именно лица подпадают под эту категорию и какой объем гражданской правосубъектности они имеют. Предложено рассматривать механизм возникновения гражданско-правового статуса внутренне перемещенного лица с помощью фактического состава.

Ключевые слова: перемещенные лица, беженец, переселенец, правоспособность.